

İLERİ TARİHLİ ÇEKLERİN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Serdar DAĞÜSTÜN*

GİRİŞ:

Çek müessesesi, TTK'nun 692 ve müteakip maddelerinde düzenlenmiştir. Çek, emre yazılı bir kambiyo senedi olup; bir kredi aracı değil ödeme aracıdır. Çekleri diğer kambiyo senetlerinden ayıran en önemli özellik, çekte vadenin olmaması, görüldüğünde ödenmesidir.

Kanunun çekte vadeyi düzenleyen 707. maddesinde, "Çek, görüldüğünde ödenir. Buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir." denilmesine rağmen, ileri tarihli çekler piyasa hayatında uygulama imkanı bulmaktadır.

Yasal dayanağı olmayan, tamamıyla güven esasına dayanan ve muhatap tarafından vadesinden önce ibraz edilmeyeceği düşünülerek ileri tarihe düzenlenen bu çeklerin; hukuki yaptırım gücünün fazla olması, kolaylıkla devir ve tahsil edilmesi, damga vergisine tabi olmaması gibi nedenlerle ülkemiz uygulamasında yaygınlaştığı görülmektedir.

Tekdüzen Hesap Planında alınan ve verilen çeklerin hangi hesaplarda izleneceği açık bir şekilde gösterilmesine rağmen, yasal bir dayanağı olmayan ileri tarihli çeklerin nasıl muhasebeleştirileceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bu yazımızda, ileri tarihli çeklerin Tekdüzen Hesap Planına göre nasıl muhasebeleştirileceği ele alınacaktır.

İLERİ TARİHLİ ÇEKLERİN UYGULAMADA KARŞILAŞILAN MUHASEBELEŞTİRME ŞEKİLLERİ:

İleri tarihli çekler uygulamada genellikle üç şekilde muhasebeleştirilmektedir.

(*) Vergi Denetmen Yrd.

**1. İleri Tarihli Çeklerin
"101 Alınan Çekler" ile
"103 Verilen Çekler ve
Ödeme Emirleri"
Hesaplarında İzlenmesi
Şeklindeki Uygulama:**

İleri tarihli çekleri, THP'nda çeklerle ilgili "101 Alınan Çekler" ile "103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri" hesaplarında izlemek, muhasebe tekniği açısından yanlış olacaktır. Çünkü, Türkiye'de bilanço kalemlerinin sıralanmasında aktifte en likit değerden en aza doğru bir sıralama esas alınmaktadır.

Hazır değerler hesap grubu, nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıklar ile istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevirme imkanı bulunan varlıkları (menkul kıymetler hariç) kapsamaktadır.

İleri tarihli çeklerin likitide yönünden, likitidesi çok yüksek olan kalemlerin oluşturduğu "Hazır Değerler" hesap grubunda yer alması, aşağıdaki örnekte de görüldüğü gibi yanlış anlamalara yol açacaktır.⁽¹⁾

Örnek 1:(x) işletmesinin 12.11.1998 tarihi itibarıyla kasa mevcudunun 380.000.000 TL, banka mevcudunun 1.120.000.000 TL olduğunu, bu iki kalem dışında başka hazır değeri bulunmadığını varsayalım. İşletme bu tarihte, (Y) işletmesine mal alışı nedeniyle 1.800.000.000.-TL. tutarında 10.02.1999 tarihinde ödenmek üzere çek vermiş ve KDV'sini peşin olarak ödemiş olsun.

Örnekteki ileri tarihli çekin "103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri" hesabında izlenmesi halinde, yevmiye kaydı ve bilanço şu şekilde olacaktır:

	12.11.1998	
153 Ticari Mallar	1.800.000.000.-	
191 İndirilecek KDV	270.000.000.-	
	100 Kasa	270.000.000.-
	103 Verilen Çekler ve	1.800.000.000.-
	Ödeme Emirleri	
	103.00 Verilen TL Çekler ve	
	Ödeme Emirleri	
	/	

(1) Dağüstün, Serdar: "İleri Tarihli Çeklerin Tekdüzen Hesap Planına Göre Muhasebeleştirilmesi", Maliye Postası, S.415, Aralık 1997, S73.

(X) işletmesinin 31.12.1998 tarihli bilançosunun ilgili kısmı

I. DÖNEN VARLIKLAR

A- Hazır Değerler	(570.000.000.-)
1. Kasa	110.000.000. -
2. Alınan Çekler	
3. Bankalar	1.120.000.000.-
4. Verilen Çekler	
ve Ödeme Emirleri (-).....	(1.800.000.000.-)
5. Diğer Hazır Değerler	

Bu şekilde bir kayıtlamada, hazır değerler toplamının negatif değer aldığı görülmektedir. Bu, muhasebe mantığı açısından anlamsız bir sonuçtur.

Yukarıdaki bilançoya bakan bir kişi 570.000.000.-TL'lık karşılıksız çek kesildiğini düşünecektir. Bu nedenle, söz konusu ileri tarihli çeklerin "101" ve "103" kod numaralı hesaplarda izlenmesi şeklindeki bu uygulama muhasebe mantığına uygun düşmemektedir.

2. İleri Tarihli Çeklerin "121 Alacak Senetleri" ile "321 Borç Senetleri" Hesaplarında İzlenmesi Şeklindeki Uygulama:

İleri tarihli çekler, likitide açısından çeklerden çok, alacak ve borç senetlerine benzemektedirler.

Öte yandan ileri tarihli çekler, muhasebenin temel kavramların-

dan "Özün Önceliği Kavramı" gereğince alacak ya da borç senedi olarak kabul edilmektedir. Çünkü, 1 Sıra Numaralı Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği'nde özün önceliği kavramı "işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimlerinden çok, özlerinin esas alınması gereğini ifade eder" şeklinde açıklanmıştır.

Bu hükme göre, ileri tarihli çeklerin kullanılma amacı esas alınacağından söz konusu çekler, muhasebe kayıtlarında borç ya da alacak senedi gibi yer alacaktır. ileri tarihli çeklerin muhasebeleştirilmesinde, SPK'nun önerisi de bu yöndedir.

Maliye Bakanlığı da ileri tarihli çeklerin "Alacak Senetleri" ile "Borç Senetleri" hesaplarında izlenmesinden yanadır. (M.B. Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 23.11.1994 gün ve 77700 nolu müktezası) ⁽²⁾.

(2) Akdoğan, Nalan; Orhan Sevilengül; Tekdüzen Muhasebe Sistemi Uygulaması, 1994, s. 42 ve 47.

Örnek 2: 1. örnekteki (x) işletmesi ileri tarihli çeki, (y) işletmesinin vadesinden önce muhatap bankaya ibraz etmeyeceği düşüncesiyle, bir borç senedi olarak düzenlemiştir.

Bu nedenle, söz konusu ileri tarihli çekler, "Borç Senetleri" hesabında izlenmelidir. Bu durumda işletmenin mal alışına ilişkin yevmiye ve yıl sonu bilançosu aşağıdaki şekilde olacaktır.

	12.11.1998	
153 Ticari Mallar	1.800.000.000.-	
191 İndirilecek KDV	270.000.000.-	
100 Kasa	270.000.000.-	
103 Borç Senetleri	1.800.000.000.-	
321.90 İleri Tarihli Çekler		
	/	

(X) işletmesinin 31.12.1998 tarihli bilançosunun ilgili kısmı

I. DÖNEN VARLIKLAR

A- Hazır Değerler(1.230.000.000.-)

1. Kasa110.000.000. -

2. Alınan Çekler

3. Bankalar1.120.000.000.-

4. Verilen Çekler

ve Ödeme Emirleri (-)

5. Diğer Hazır Değerler

Görüldüğü gibi, ileri tarihli çeklerin "321 Borç Senetleri" hesabında izlenmesi durumunda, ileri çe-

kin "103" kod numaralı hesapta izlenmesinden doğan sorunla karşılaşılmayacaktır.